

A, Á

Abonyi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változata *Abonyi* 1475. Más változatokkal együtt összesen: 1541.

Eredete Az *Abony* településnév talán az ótörök 'apa' jelentésű *Aba névből keletkezett.

Előbb magyar *-n* kicsinyítő képzővel magyar személynév alakult a török jövevénynévből (*Abon), majd az *-n* a név végén sok nyelvjárásban *-ny*-nyé vált (palatalizálódott), így jött létre a mai *Abony* változat. Ezután magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnév lett belőle Baranya, Csanád, Heves, Külső-Szolnok, Zemplén vármegyében. Bármelyikhez járulhatott az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képző, s így eredetre, származási helyre utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége Pesttől keletre, délkeletre gyakoribb.

Kettős nevei Az *Abonyi-Tóth* (63) névkapcsolatban gyakori.

Névváltoztatás A XIX. században több *Abeles*, néhány *Aigner*, *Alexander*, *Alt*, *Szarvák*, *Weisz* nevű család magyarosított és egy *Abonya* nevű család változtatott *Abonyira*.

Ábrahám

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ábrahám* 4593, *Abraham* 20, *Abrahám*, *Ábráhám*, *Ábrahán*, *Abram*, *Ábrám* 67, *Abrán* 19, *Ábrán* 81, *Ábrány* 61. Más változatokkal együtt összesen: 5271.

Eredete A bibliai héber eredetű אַבְרָהָם [*áhv ráh háhm* (*avrahám*)] jelentése 'a sokaság Atyja', de ezt újabban népies etimológiának tartják, s 'az Atya magasztos' jelentést tulajdonítanak neki. A Martyrologium Romanumban (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvében) *Abraham* alakban található, s így terjedt el az egész keresztény világban. Egyes keleti szláv nyelvekben és a magyar nyelv korai szakaszában azonban a *-h-* hangot nem ejtették, így *Abram* ~ *Ábrám* ejtések is létrejöttek, amely változatokkal a családnevek között máig találkozunk. (Ez nem azonos a bibliai *Abram* névvel, amit a Teremtés könyve szerint Isten megváltoztatott, s nem is vált keresztnévvé). A név végi *-m* képzési helye egyes magyar nyelvjárásokban hátrébb tolódott, vagyis olykor *-n* és *-ny* lett: *Ábrán* ~ *Ábrány*. Mint minden népszerű keresztnévből, sok apai családnév lett belőle. Jelentése 'Ábrahám nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége Az *Ábrahám* a Dunántúl nyugati részén, főleg az Őrségben (Felsőőr környékén), valamint az Alföld déli részén, különösen Szeged vidékén és Erdélyben gyakoribb.

Kettős nevei Az *Ábrahám-Furus* (100) és az *Ábrahám-Tandari* (94) névkapcsolatban sokszor előfordul.

Névváltoztatás Névmagyarosításra csak *Ábrahámfy* alakban vette igénybe egy *Abránovics* nevű a XIX. század folyamán.

Ács

Típusa Foglalkozásra utaló, magyar családnév.

Változatai *Ács* 9030, *Áts* 122, *Átsch*, *Alcs*. Más változatokkal együtt összesen: 9437.

Eredete Magyar *ács* szavunk ótörök eredetű, s **aγačči* [*ágháccsi*] lehetett az eredeti alakja, jelentése pedig 'mindenféle faanyaggal foglalkozó munkás' volt az átvételkor (tehát az asztalosok, bognárok is beletartoztak). Ez később, a középkorban szűkült le a mai 'tetőszerkezetet, állványt fából fölépítő mesterember' jelentésre. Mint foglalkozásnév igen gyakori családnév lett, s az első névhasználó foglalkozására vagy ilyen foglalkozású személyhez való tartozásra (rokonságra, szolgálai, jobbágyi viszonyra stb.) utal. Az *Alcs* alakban az *-l-* (a *bót* > *bolt*, *vót* > *volt* mintájára) téves betoldás eredménye, amely néhány esetben rögzült az írásban, mivel a családnevek kialakulásakor még nem volt egységes helyesírási szokás.

Elterjedtsége A Dunán túl és az északkeleti országrészben gyakoribb.

Kettős nevei Az *Ács-Sánta* (70) és az *Ács-Szabó* (32) családnévben többször megtalálható.

Névváltoztatás Sok *Zimmermann*, néhány *Henrick*, *Kunicsek*, *Topán* és egy *Kovács* nevű család a XIX. században az *Ács* nevet vette föl.

Ádám

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ádám* 8337, *Adam* 35, *Adám*, *Adam*, *Ádány* 149. Más változatokkal együtt összesen: 8547.

Eredete A bibliai héber אָדָם [*áh dáhm* (*Ádám*)] jelentése 'ember' vagy 'föld', esetleg 'vörös föld'. Mint az Isten által teremtett első ember neve lett ismertté. A latin *Adamus* alakon át vált keresztnévvé a keresztény világban. A magyarban elmaradt a latin *-us* végződés, s magánhangzói megnyúltak. A név végi *-m* több nyelvjárásban hátrébb képződött, *-n* vagy *-ny* lett belőle. Már az Árpád-korban igen népszerű keresztnév volt, így apanévként vált gyakori családnévvé. Jelentése 'Ádám nevű személy fia, leszármazotta'.

Elterjedtsége A Dunától keletre, különösen Erdélyben gyakori. A dunántúli és a palóc nyelvjárásra jellemző az *Ádány* ejtés.

Névváltoztatás Önállóan erre a névre nem magyarosítottak a XIX. században, de igen érdekes, hogy egy *Káyn* nevű az *Ádámfy* nevet vette föl 1844-ben.

Adorján

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Adorján* 2476, *Adorjan*, *Ádorján*, *Adorán*, *Odorán*. Más változatokkal együtt összesen: 2496.

Eredete Alapszava, a *Hadria* két várost is jelölt a Római Birodalomban. Eredete bizonytalan. Talán az *Adda* 'hozzáad' vagy *Adriva* 'hozzáfolyó' jelentésű patakcskák nevéből alakult. A városok egyike Közép-Itáliában *Hadrianus* császár ősi fészke

volt (a császár neve is innen ered). A másik egy gazdag kereskedőváros, amely valamikor a Pó torkolatánál volt, de később a folyó feltöltődése következtében a tenger partjától beljebb került. Erről a várossról kapta nevét az *Adriai*-tenger, illetve tengeröböl.

Mindkét település lakosai és az onnan elszármazottak is megkaphatták a latin *Hadrianus* nevet, aminek jelentése 'Hadria városából való, *hadriai*'. Ez több szent és pápa neve volt, majd az egyházi névkincs révén magyar keresztnévvé vált. A szókezdő *H*-sok nyelvben, már a középkori latinban, s a magyarban is elnémult (mint pl. a latin *hora* > magyar *óra* szóban). A *Martyrologium Romanum* (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyve) *Adrianus* alakban tartja számon az ily nevű szenteket. A *-drj-* mássalhangzó-torlódást a magyar nyelv ejtéskönnyítő *-o-* közébeiktatásával oldotta föl, a latin *-us* végződést pedig elhagyta. Így alakult ki az *Adorján* keresztnév, amiből apára utaló családnév lett 'Adorján' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de az Alföldön ritkább, az Őrségben, Felsőőr környékén és Székelyföldön pedig gyakoribb.

Névváltoztatás Elég sok, köztük több *Adler*, *Auspitz*, *Austerlitz* nevű család magyarosított erre a XIX. század folyamán.

Agárdi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Agárdi* 1214, *Agárdy* 59. Más változatokkal együtt összesen: 1308.

Eredete Alapszava, a vitatott eredetű, kutyafajtát jelentő (ótörök vagy szláv) *agár* szavunk olyankor válhatott helynévvé, amikor királyi vadászatok céljaira sok agarat tartottak egy-egy településen. Ekkor megkapta a falu a 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű *-d* képzőt (de volt *Agaras* és *Ebes* nevű falu is). Ugyanakkor az *agár* szó magyar személynévvé is vált az Árpád-korban, s így vehette föl a *-d* kicsinyítő képzőt (*Agárd*). Magyar névadással (minden végződés vagy összetétel nélkül) településnévvé változott. Tehát két úton is kialakulhatott az *Agárd* helységnév Fejér, Nógrád, Tolna, Zemplén vármegyében. Ezek közül bármelyik megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s eredetre, származási helyre utaló családnév lett belőle.

Elterjedtsége A Duna–Tisza közén, Kecskemét környékén és a Hajdúságban, Debrecen vidékén gyakoribb.

Kettős nevei Az *Agárdi-Nagy* (33) névben többször megtalálható.

Agócs

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Agócs* 2922, *Agóts*, *Ágócs*, *Agocs* 69, *Ágocs*, *Agóts*. Más változatokkal együtt összesen: 3014.

Eredete A latin *Augustus* személynév jelentése 'fenséges, tiszteletre méltó'. Ebből alakult még a latin nyelvben az *Augustinus* 'Augustushoz tartozó' jelentésű név, amelyet több mártír és szent viselt. Így keresztnévként elterjedt az egész keresztény világban, s *Agoston* ~ *Ágoston* alakban a középkori Magyarországon különösen kedvelt név lett. Ennek két szótagú rövidülése (*Agó-*) kiegészülhetett a *-cs* kicsinyítő képzővel, vagy egy szótagú rövidülése (*Ag-*) megkaphatta az *-ó* + *-cs* kicsinyítő képzőt.

Először egyéni név volt, majd apanévként 'Agócs nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel családnév lett belőle.

Elterjedtsége Általában Pesttől keletre, különösen Heves megyében és a nyelvterület déli részén: Baja környékén és Délvidéken gyakoribb.

Ágoston

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ágoston* 4427, *Agoston* 17, *Ágaston*, *Ágostony*, *Agostom*. Más változatokkal együtt összesen: 4475.

Eredete A latin *Augustus* név jelentése 'fenséges, tiszteletre méltó'. Ebből alakult még a latin nyelvben az *Augustinus* 'Augustushoz tartozó' jelentésű név, amelyet több mártír és szent viselt. Így keresztnévként elterjedt az egész keresztény világban. Hazai nagy népszerűsége az akkor Magyarországhoz tartozó dalmáciai Trau (ma Trogir) városában 1262-ben született Gazotti Szent Ágoston zágrábi püspökségéhez köthető, aki Károly Róbert uralomra jutását segítette. A magyar nyelvben a név ejtése nagymértékben megváltozott, a latin *-us* végződés is elmaradt. Így jött létre az *Ágoston* névalak. A szó végi *-n* főleg a dunántúli és palóc nyelvjárásokban *-ny*-nyé vált (palatalizálódott), ami az *Ágostony* alakot eredményezte. Az így kialakult keresztnevékből minden változtatás nélkül az apa nevére utaló családnevek lettek, s jelentésük 'Ágoston nevű személy fia, leszármazotta' volt.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen elterjedt, de a déli és keleti részekben, különösen Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században *Augustin* és *Martinek* családnévűek változtattak erre.

Ajtai

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ajtai* 1475, *Ajtay* 100. Más változatokkal együtt összesen: 1577.

Eredete Alapszava az erdélyi Háromszékben levő *Ajta* ~ *Ahta* patak. Ennek a neve az ótörök *âxtin* [*âchtin*] 'arany' jelentésű szó személynévi *-a* képzős alakjából, vagy valamely *Acht*- kezdetű (*Achter*, *Achtermann*, *Achtmann*) germán személynév egy szótagra rövidült alakjából jött létre. Ez utóbbi jelentése 'hátsó, hátul levő' vagy átvitt értelemben 'száműzött, kiközösített'. Az *-a* birtokjel a magyarban került hozzá a névhez, s így jelentése 'Achté, Acht birtoka, tulajdona' lett. Az a földterület, amelyen a patak átfolyt, megkapta az *Ajta* ~ *Ahta* nevet. Partján három *Ajta* nevű település is a patak nevét viselte. Ezek valamelyike az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel vált eredetre, származási helyre utaló családnévvé.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti felében, különösen Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás A XIX. században egy *Tringer* nevű család vette föl névmagyarosítási céllal.

Albert

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Albert* 4421, *Alberth*, *Alabert* 41. Más változatokkal együtt összesen: 4504.

Eredete A germán *adel* 'nemes' és *brecht* 'fényes' jelentésű közszavakból összetett keresztnévnek még a németben létrejött az összevonása *Adelbrecht* > *Alber* ~ *Albert* formára. Ennek latinositott alakja *Albertus* volt, s kedvelt keresztnévvé vált az Árpádok és Anjouk korában Magyarországon is. Ebből a latin *-us* végződés szabályos elmaradásával alakult ki a későbbi magyar *Albert* keresztnév. Mint apanév minden végződés nélkül családnév lett, s jelentése 'Albert nevű személy fia, leszármazotta'. A mai Magyarországon igen sok (852) az *Albrecht* családnévűek száma, de ez aligha tekinthető magyar névalakulatnak, ezért külön névnek tekintjük.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de Erdélyben, különösen Kalotaszegen és az ausztriai Órségben gyakoribb.

Névváltoztatás Csak *Alberti* alakban választotta több *Abeles* nevű család a XIX. században.

Aleksza

Típusa Apanévi eredetű, szláv családnév.

Változatai *Aleksza* 106, *Alexa* 755, *Aleksa*, *Alaksza* 31, *Alaksa* 34; *Oleksza* 41, *Olexa* 186, *Oleksa*. Más változatokkal együtt összesen: 1164.

Eredete A görög eredetű, 'védelmező, segítő' jelentésű Ἄλεξιος [*Aléksziosz*] keresztnév latinositott *Alexius* alakban került be a Martyrologium Romanumba (a Római Katolikus Egyház szenteket és boldogokat felsoroló könyvébe). Ennek a szláv nyelvekben használatos *Aleksz* formája az *-a* egyes számú birtokos eset ragjával megtoldva 'Alex nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű lett, s így vált gyakori apai családnévvé. Az *A-* kezdetűek szlovák, az *O-* kezdetűek pedig ruszin alakulatok. A magyar nyelvhasználatban a magánhangzó-harmónia megteremtése céljából néhány esetben *Alaksza* ~ *Alaksa* lett az ejtése, de akkor sem tekinthetjük magyar névnek, mert az *Alexius* keresztnév magyar megfelelője az *Elek* lett.

Elterjedtsége A nyelvterület északkeleti részén és Békés megye szlovák eredetű településein gyakoribb. Különösen sok örmény származású magyar család viseli, akik vándorlásuk során vettek föl különböző nyelvekből családneveket.

Alföldi

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Alföldi* 1423, *Alföldy* 82, *Alföldi* 11, *Alfeldi*. Más változatokkal együtt összesen: 1543.

Eredete Az *alföld* közszó igen korai, már a XIII. századtól adatolt. Magasabb helyről nézve viszonyítási helynév. Először (a XV. századtól kezdetétől) az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzővel ellátva mélyebben fekvő helyről való származásra utaló családnévvé vált. A *Nagyalföldre* vonatkozó *Alföld* tájnév csak a XVI. századtól fordul elő. Az ekkori, majd a következő századokban megnövekvő népmozgalmak következtében megszorodott az *Alföldi* családnévek száma a Nagyalföldről elmenekülők újonnan kapott neveivel (később pedig a névmagyarosításokkal).

Elterjedtsége Az északi és északkeleti nyelvterületen lett gyakoribb a név, de a Duna déli szakasza mellett is találkozunk vele.

Névváltoztatás A XIX. század folyamán sokan, különösen *Ausländer*, *Holländer*, de *Hainis*, *Jursonits*, *Virga* nevűek is magyarosítottak erre, és egy *Buzi* nevű család vette föl.

Almási

Típusa Helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Almási* 4669, *Almásy* 233, *Almasi* 14, *Almási* 13, *Almássy* 270. Más változatokkal együtt összesen: 5254.

Eredete Ótörök eredetű *alma* szavunkból 'valamivel ellátott, valamiben bővelkedő' jelentésű -s képzővel alakult az *Almás* településnév, amely 31 különböző vármegyében fordult elő a Történelmi Magyarországon. Bármelyikből keletkezhetett 'onnan/oda való' jelentésű -i képzővel eredetre, származási helyre utaló családnév.

Elterjedtsége Az *Almás* településnév nagy gyakorisága következtében az egész magyar nyelvterületen megtalálható, de a Dunától nyugatra és délre ritkábban fordul elő.

Névváltoztatás A XIX. század folyamán igen sokan, elsősorban *Apfel*, *Apfelbaum*, *Apfeltaller*, de *Mencser*, *Nuszticziusz*, *Poszpischill*, *Reichenfeld*, *Tauber* nevűek is magyarosítottak erre.

Ambrus

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Ambrus* 5449, *Ambarus*, *Ambrusch* 22, *Ambrús* 16; *Ambruzs* 336, *Ambrúzs* 41, *Ambruz*, *Ambrusz* 136; *Ambros* 14, *Ambrosch* 11, *Ambrosz*, *Ambrósz*, *Ambróz* 14. Más változatokkal együtt összesen: 6087.

Eredete A görög eredetű, 'halhatatlan' jelentésű Ἀμβρόσιος [*Ámbrósziosz*] keresztnév latin *Ambrosius* változatának középkori ejtésű változata *Ámbrosius* (a klasszikus latinban ejtett -sz- a középkorban -s- lett). A név végi latin -us ~ -ius végződés elhagyásával alakult ki a magyaros *Ambros* ~ *Ambrus* forma. Az *Ambarus* az -mbr- mássalhangzó-torlódás föloldásával, ejtéskönnyítő -a- betoldásával jött létre. Mind az Árpádok, mind az Anjouk korában gyakori keresztnév volt, s apanévként minden változtatás nélkül gyakran lett belőle családnév 'Ambrus' nevű személy fia, leszármazotta' jelentéssel.

Elterjedtsége Általánosan elterjedt, de Erdélyben és különösen Kalotaszegen gyakoribb.

Névváltoztatás Néhány *Fleischner* és *Paszternák* családnévű erre magyarosított a XIX. században.

Andó

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Andó* 1492, *Ando* 21. Más változatokkal együtt összesen: 1534.

Eredete A görög eredetű, 'emberi, férfias' jelentésű ἀνδρείος [*andreiosz*] szóból a görögben Ἀνδρέας [*Andréasz*] személynév lett, amely az ugyanolyan latin *Andreas* alakon keresztül igen gyakori keresztnévvé vált a keresztény világban. A magyar nyelv a névben levő -ea- magánhangzó-találkozást (hiátust) kiküszöbölte, s *András* lett belőle. Ennek egy szótagra rövidült alakja (*And-*) magyar -ó kicsinyítő képzővel el látva gyakori névváltozat volt a XV–XVI. századtól. Ez minden változtatás nélkül 'Andó' nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű apára utaló családnévvé vált.

Elterjedtsége A nyelvterület keleti részén, a Dunától keletre gyakoribb. Rövid *-o*-ra végződő alakja főleg palóc nyelvjárási területen fordul elő.

Névváltoztatás Az Árpád- és Anjou-korban csak *Anda* változatával találkozunk, s névmagyarosításra is csak ezt használták föl a XIX. században.

András

Típusa Apanévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *András* 1605, *Andras* 21. Más változatokkal együtt összesen: 1627.

Eredete A görög 'emberi, férfias' jelentésű *ἀνδρεῖος* [*andreiosz*] szóból alakult az 'Ανδρεῖος [*Andreász*] személynév, amely a latin *Andreas* közvetítésével került be a keresztény világ névkincsébe, s jutott el így Magyarországra is. Itt megmagyarosodott: az *-ea-* magánhangzó-találkozást (hiátust) az *-e-* hang kivetésével a nyelv megszüntette, a középkori hazai latin kiejtés szerint *-s*-sel ejtette és írta a nevet, melyről néha lemaradt az ékezet is. A középkorban nagyon gyakori keresztnév volt, s apanévként minden változtatás nélkül családnév lett belőle 'András' nevű személy fia, leszármazotta ' jelentéssel.

Elterjedtsége Erdélyben gyakoribb.

Névváltoztatás Néhányan, *Andraschuk*, *Magász* nevűek vették föl magyarosítás céljából a XIX. században.

Andrási

Típusa Apanévi vagy helynévi eredetű, magyar családnév.

Változatai *Andrási* 2493, *Andrásy* 79, *Andrássi* 45, *Andrássy* 388. Más változatokkal együtt összesen: 3010.

Eredete A görög 'emberi, férfias' jelentésű *ἀνδρεῖος* [*andreiosz*] szóból alakult az 'Ανδρεῖος [*Andreász*] keresztnév, amely a latin *Andreas* közvetítésével került be a keresztény világ névkincsébe, s jutott el így Magyarországra is. Itt megmagyarosodott: az *-ea-* magánhangzó-találkozást (hiátust) az *-e-* hang kivetésével a nyelv megszüntette. A középkori hazai latin kiejtés szerint *-s*-sel ejtették és írták a nevet.

Az *András* keresztnév igen gyakori volt az Árpádok és Anjouk korában, így nagyon sok *-i* birtokjellel ellátott, 'Andrásé, András' nevű személy fia, leszármazotta' jelentésű családnév alakult belőle.

Néhány *Andrásfalva*, *Andrásháza* és *Andráshida* nevű településünk is volt Kolozs, Komárom, Kükküllő, Somogy, Ugocsa, Valkó, Zala, Zemplén vármegyében, amelyeknek utótagja elmaradhatott, s az *András* névelem megkaphatta az 'onnan/oda való' jelentésű *-i* képzőt, s így is családnév keletkezhetett. Mivel ez a névelemelhagyás nem volt gyakori jelenség, inkább keresztnévi eredetűnek tarthatjuk az *Andrási* családneveket.

Elterjedtsége Az egész nyelvterületen elterjedt. Az *-y* végű változat az északi és nyugati, az *-i* végű pedig a keleti nyelvterületen volt gyakoribb. A két *-ss-* használata a XV–XVI. századi följegyzésekben fordult elő többször.

Névváltoztatás Igen sokan, elsősorban *Andrasics*, *Andraschuk*, *Andre*, *André*, *Andresz*, *Andrész*; *Ondrej* nevűek magyarosítottak valamelyik alakjára a XIX. században.